

יצא למקום אחר — שאינו זיהודה וגליל. מגורשת — משום דנאומו מקום לא היו ממוקין שיהיו לו שני שמות, אבל זיהודה היו יודעים שיש לו שם אחר — לפיכך הוצרכו כל שמותיו שהחזיק עממו זהה לפנייהם, דכמר חזקה אזלינן. ופורתא שרה — מיעוט בני עירם היו קוראין את שמה שרה.

מרים — צריך לכתוב נגט, שהיא עיקר, והדר "וכל שום דלית לה".

משנה אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים —

את כמותה. אלא בשבועה — שלא נתקבלה כלום. נמנעו מלהשביעה — והיתה מפסקת כמותה. ונגמרה מפרש מאי טעמא. שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו — ינמרו להם דנר קשה להדירה זו, כגון: "קונס מיני מונוות עלי אס נהינתי מכתובתי". וגובה כתובתה — ואס נתקבלה תחילה — הרי היא נאקרת בכל מוון. הילכך, לא הוה הדירה ושקלה דלא תשילא לנעור על נדירה. העדים חותמין על הגט — כל אלו מתקנות רבן גמליאל הזקן. מפני תיקון העולם — אכולהו קאי. נדי אלמנה — שיהו נשים נשאות לנעלים ולא מדאגנה להפסיד כמותה, וגני חותמין — מפרש בגמרא מאי תיקון איכא.

תוספות

מהן — כשר. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אפילו כתב שם דיהודה בגליל, ושם דגליל ביהודה — כשר והשתא בראשונה היה משנה שמו ושמה — קורא אותה שביהודה מיירי. והשתא בראשונה היה משנה שמו ושמה — קורא שניו מה שאינו כותב אלא שם אחד משני המקומות, לפי שאין מכירין בו במקום אחר, ודומה להם שינוי שמו ושמה. וכן יש לפרש שם עירו ושם עירה. והא דקאמר ב"המגרש" (גיטין פז, ב): כתב חניכתו וחניכתה כשר, וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושים כן — משמע אפילו לכתחלה אין צריך לכתוב שניהם, אף על גב דגבי מרים שבסמוך, ובירושלמי אמרינן דדוקא בדיעבד כשר — צריך לומר דנקיי הדעת שבירושלים היו שמותיהן ידועים, וליכא לעו. אי נמי, כשהשמות דומין זה לזה, שהכנוי דומה לשם — לכתחילה כשר אף בכינוי.

יצא למקום אחר וגרש באחד מהן — מגורשת; והאמרת: שם דגליל עמו! אלא שמע מינה: הא דאפתחוק, הא דלא אפתחוק, שמע מינה. ההיא דהווי קרו לה מרים, ופורתא שרה, אמרי נהרדעי: מרים וכל שום שיש לה, ולא שרה וכל שום שיש לה.

ג משנה אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. נמנעו מלהשביעה, התקין רבן גמליאל הזקן, שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה. העדים חותמין על הגט, מפני תיקון העולם. יוהלל התקין פרוזבול, ד גמרא מאי איריא אלמנה? אפילו כולי עלמא נמי, דהא קיימא לן: דהבא ליפרע מנכסי יתומין — לא יפרע אלא בשבועה!

ד גמרא מאי איריא אלמנה? אפילו כולי עלמא נמי, דהא קיימא לן: דהבא ליפרע מנכסי יתומין — לא יפרע אלא בשבועה! — אלמנה אצטריכא ליה, סלקא דעתך דאמינא שהיו מטילים עליה נדר חמור (כגון שלא תאכל פירות כלל) אם קיבלה דבר מן הכתובה, וגובה כתובתה. העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, אף על פי שאין הדבר הזה מעכב לגבי הגט. והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם כאשר יבואר בגמרא.

ד גמרא שואלים: מאי איריא (מה שידן) מדוע שנה דין זה דווקא לגבי אלמנה? אפילו כולי עלמא נמי [כל העולם, כל אדם גם כן] צריך להישבע ליתומים, דהא קיימא לן [שהרי מוחזק בדין] שכל הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה! ומשיבים: אלמנה אצטריכא ליה [הוצרך לו לומר], סלקא דעתך דאמינא [יעלה על דעתך לומר]

אם יצא למקום אחר וגרש באחד מהן משני השמות הללו — מגורשת. ויש לשאול: והאמרת [והרי אמרת] שגם ביהודה צריך להוסיף שם של גליל עמו! אלא שמע מינה [למד מכאן] שיש להכדיל: הא דאפתחוק [זה שהוחזק] בשני שמות, כגון ביהודה שהיו יודעים שיש לו עוד שם אחד בגליל, הא דלא אפתחוק [זה שלא הוחזק] בשני שמות, כגון אם הלך למקום אחר שאין מכירים אותו — אינו צריך לכתוב אלא אחד מן השמות, ובמקום שמכירים אותו בשם אחד — בשם הידוע באותו מקום. ומסכמים: אכן, שמע מינה [למד מןה] שכן הוא. מסופר, ההיא דהווי קרו [אשה אחת שהיו קוראים] לה מרים, ופורתא [ומקצת] היו קוראים לה שרה, אמרי נהרדעי [אמרו] חכמי [נהרדעא]: צריכים לכתוב ליה בגט מרים וכל שום (שם) שיש לה, ולא יכתוב שרה וכל שום שיש לה שהולכים אחרי השם העיקרי שלה.

ג משנה אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה, שצריכה להישבע שלא קיבלה משהו מן הכתובה בחיי בעלה. מסופר: נמנעו מלהשביעה והיתה האשה מפסידה, שלא יכלה לקבל את כתובתה, התקין רבן גמליאל הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו, שהיו מטילים עליה נדר חמור (כגון שלא תאכל פירות כלל) אם קיבלה דבר מן הכתובה, וגובה כתובתה. העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, אף על פי שאין הדבר הזה מעכב לגבי הגט. והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם כאשר יבואר בגמרא.

ד גמרא שואלים: מאי איריא (מה שידן) מדוע שנה דין זה דווקא לגבי אלמנה? אפילו כולי עלמא נמי [כל העולם, כל אדם גם כן] צריך להישבע ליתומים, דהא קיימא לן [שהרי מוחזק בדין] שכל הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה! ומשיבים: אלמנה אצטריכא ליה [הוצרך לו לומר], סלקא דעתך דאמינא [יעלה על דעתך לומר]

היה נדר חמור (כגון שלא תאכל פירות כלל) אם קיבלה דבר מן הכתובה, וגובה כתובתה. העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, אף על פי שאין הדבר הזה מעכב לגבי הגט. והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם כאשר יבואר בגמרא.

ד גמרא שואלים: מאי איריא (מה שידן) מדוע שנה דין זה דווקא לגבי אלמנה? אפילו כולי עלמא נמי [כל העולם, כל אדם גם כן] צריך להישבע ליתומים, דהא קיימא לן [שהרי מוחזק בדין] שכל הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה! ומשיבים: אלמנה אצטריכא ליה [הוצרך לו לומר], סלקא דעתך דאמינא [יעלה על דעתך לומר]

היה נדר חמור (כגון שלא תאכל פירות כלל) אם קיבלה דבר מן הכתובה, וגובה כתובתה. העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, אף על פי שאין הדבר הזה מעכב לגבי הגט. והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם כאשר יבואר בגמרא.

ד גמרא שואלים: מאי איריא (מה שידן) מדוע שנה דין זה דווקא לגבי אלמנה? אפילו כולי עלמא נמי [כל העולם, כל אדם גם כן] צריך להישבע ליתומים, דהא קיימא לן [שהרי מוחזק בדין] שכל הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה! ומשיבים: אלמנה אצטריכא ליה [הוצרך לו לומר], סלקא דעתך דאמינא [יעלה על דעתך לומר]

היה נדר חמור (כגון שלא תאכל פירות כלל) אם קיבלה דבר מן הכתובה, וגובה כתובתה. העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, אף על פי שאין הדבר הזה מעכב לגבי הגט. והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם כאשר יבואר בגמרא.

ד גמרא שואלים: מאי איריא (מה שידן) מדוע שנה דין זה דווקא לגבי אלמנה? אפילו כולי עלמא נמי [כל העולם, כל אדם גם כן] צריך להישבע ליתומים, דהא קיימא לן [שהרי מוחזק בדין] שכל הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה! ומשיבים: אלמנה אצטריכא ליה [הוצרך לו לומר], סלקא דעתך דאמינא [יעלה על דעתך לומר]

היה נדר חמור (כגון שלא תאכל פירות כלל) אם קיבלה דבר מן הכתובה, וגובה כתובתה. העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, אף על פי שאין הדבר הזה מעכב לגבי הגט. והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם כאשר יבואר בגמרא.

מסורת הש"ס
ב. כתובות פז, א. שבועות מה, א.
ג. שביעית פ"י מ"ד.
ד. כתובות פז, א. ב"ב ה, ב.
לג, א. שבועות מב, ב. מה, א.
וראה כתובות פד, א.

גרסות

רבן גמליאל הזקן בכתיי של המשנה ובירושלמי: רבן שמעון בן גמליאל.
העדים חותמין יש בכתיי ובירושלמי: והעדים חותמין.

לשוך

פרוזבול
מקור המלה הוא ביוונית, אבל לא נתבררה במדויק, יש שהציעו προσβολή (פרובוליס) — מסירת הודעה לפני בית הדין או אסיפת העם, וגם הלואה. ויש אומרים שהיא קשורה ביוונית προσβολή (פרוסבוליס) — גמר המכר, ויש עוד דעות שונות בדבר.

החיים

פרוזבול
זהו שטר הנכתב בערב השנה השביעית, שנת שמיטת כספים, או בסופה, שבו מודיע אדם שהוא מוסר לבית הדין את החובות שחייבים לו, כדי שייחשב החוב כתבוע על ידי בית דין ולא על ידו. תקנה זו נעשתה על ידי הלל הזקן משום שראה שהיו נמנעים מלהלוות לנצרכים בשנה השביעית, ולכן תיקן לטובת הלויים והמלווים שיוכלו החובות להיגבות בדרך זו.

אורח ההלכה

מרים וכל שום וכו' כתב בגט את השם שאינו ידוע בו ביותר (אם של איש ואם של האשה) והוסיף "וכל שום וכו'" — הרי זה פסול. ויש אומרים שכשר ברעבר (טור). (רמב"ם שם הי"ד. ש"ע שם סעיף ב.)
אין אלמנה נפרעת וכו' אין אלמנה גובה את כתובתה, בין עיקר ובין תוספת, אלא בשבועה שלא נתן לה הבעל מנכסיו בחיים ושלא תפסה משלו. והרמב"ם כתב שצריכה להישבע שלא מחלה לו כתובתה ולא מכרה לו אותה. וכתב הרמ"א בשם מהרי"ק שנהגו להשביעה שלא ביזוזה כלום בלא רשות בעלה. וכתב הר"י שאם נשבעה בסתם שלא נהנתה מכתובתה — די בכך. (רמב"ם שם הלכות אישות פ"ז הי"ד. ש"ע שם צג, א-ב.)
שתהא נודרת ליתומים וכו' כאשר משביעים בית דין או היורשים את האלמנה כשבאה לגבות כתובתה אין משביעים אלא מחוץ לבית דין. שבת דין היו נמנעים מלהשביעה, ושבועה מחוץ לבית דין אינה חמורה כל כך, שאינה הזכרת השם, ולא בנקיטת חפץ של קדושה, אלא בקבלת ארור. ואם רצו היתומים להדירה, נודרת להם כל מה שירצו, ומדירים אותה בבית דין ואחר כך נוטלת כתובתה. ויש מי שאומר שעכשיו משביעים אלמנה בבית דין, מפני שהדרך בה נוהגים להשביע אותה — שאינה נשבעת ממש בפניה, אלא גוררים עליה בחרם ובשבועה שתודה אם קיבלה דבר מכתובתה — אינה חמורה כל כך (רא"ש וטור בשם ר"י). (רמב"ם שם הי"א. ש"ע שם סעיף יט וסעיף כא.)
העדים חותמין על הגט וכו' צריך לכתחילה להחתים עדים על הגט, אבל בדיעבד אם היו עדי מסירה ולא היו עדי חתימה — כשר. (רמב"ם שם הלכות גירושין פ"א הט"ז. שם פ"ג הי"ח. ש"ע שם קלג, א.)
הלל התקין פרוזבול וכו' כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה לזה ועוברים על הכתוב בפורתא "פן יהיה דבר עם לבבך" וכו' התקין פרוזבול כדי שלא ישמט החוב, וישונו להלוות זה לזה. (רמב"ם ספר זרעים הלכות שמיטה פ"ט הט"ז.)
הבא ליפרע מנכסי יתומין וכו' אין נפרעים מן היורשים, בין קטנים ובין גדולים, אלא בשבועה בנקיטת חפץ (אלא אם כן היה מפורש בשטר שיש למלוה נאמנות עליו ועל יורשיו). (רמב"ם ספר משפטים הלכות מלוה ולוה פ"ד הי"א. שם פ"ז הי"ב. ש"ע ח"מ קח, א.)

עיונים
מרים וכל שום וכו' סוגיה זו כולה היא מקור להרבה הלכות בכתיבת גט, שמפני רוב סיבוכן ורביבו פריטיון מצריכות שייכתב הגט בידי מומחים לדבר, כי מכאן משמע שיש להקפיד על כתיבת השם העיקרי, דבר זה אינו ברור תמיד. וראה בתוס' (רי"ה והוא) שדנו ביחס לכתובת שמו של מומר, האם יש צורך להזכיר את שמו או שינורו לשם גוים. והארי"ב הפוסקים לדין במקרים שבהם יש לאדם שם יהודי ולעונו, באלו מקרים יש לכתוב את שניהם ובאלו מקרים אין צורך לעשות כן. ובי"ב. בזה דנו ביחס לכינויים שיש לו לאדם, בין שמות חיבה ובין כינויים אחרים, האם ומתי צריך לכתובם בגט. וכן דנו בשמות שניתנו לאדם בשעתם ("שם עריסה", שניתן בזמן ברית המילה לבן ובזמן קריאת השם לבת) האם כל השמות נחשבים כשם עיקרי, או רק אלה שהוא משתמש בהם בחתימתו, ועוד בעיות כיוצא באלה. בגלל הכנסת כינויים נוצרו גם בעיות בנוסח הדברים, שלגבי כינוי ממש כותבים "המכונה..." ולגבי שם נוסף כותבים "דמיתקרי", שיש שפוסלים (לפחות לכתחילה) אם לא נכתב כראוי. צירוף הבעיות הללו ביחס לקביעת השם העיקרי ושמות נוספים, שמות שנוספו ושמות שנשתכחו, וכינויים שונים הביא לכתובת ספרים אחרים המוקדשים כולם (או רובם) לשמות בגיטין. גם שמות המקומות כאשר הם נכתבים בגט מהווים בעיה לעצמם, עד שהיו קהילות שגפני הספק לא כתבו בהן גיטין כלל, אלא עברו למקום שבו היתה מקורת לגבי חתימת השם.

אין אלמנה נפרעת וכו' ראה בתוס' שכתבו כי אף שכרגיל אין חוששים שמה פרע אדם את חובו לפני הזמן, וכיון שאין אשה מקבלת כתובה אלא בשעה שהיא נפרדת מבעלה (בגירושין, או על ידי אלמנות) אין טעם שיקדים וישלם. אלא שאמרו שמאחר שכתובה היא התחייבות מכוח תנאי בית דין, יש לחשוש שמה הקדים ונתן מקצת הכתובה עד כחייו.
העדים חותמין על הגט וכו' ראה להלן בגמרא ביאור הענין לפרטיו. וכתב רש"י שאף זו היתה מתקנות רבן גמליאל, וראה בגמרא (לו, א) שמן הלשון משמע שרבן גמליאל לא היה הראשון שתיקן תקנה זו, אלא שהסביר מפני מה תקנה זו חשובה, וכיצד יש לחתום.

מסורת הש"ס
 א. (נימוק זה) יבמות לח, ב. כתובות פד, א. פח, א. צ, ב. ג. גיטין מט, ב. ערכין כב, ב. ירושלמי כתובות פ"ט ה"ו. שם גיטין פ"ה ה"ב. שם ה"ו. שם שבועות פ"ז ה"ו.
 ג. (מעשים דומים) ירושלמי שבועות פ"ו ה"ה. ויקיר פ"ו ג.

גרסות

רבנן גבה יש בכתיב: בה רבנן.
בשני בצורת בכתיב ועוד לא גרסו מלים אלה.
אצל אלמנה יש בכתיב ועוד: **אצל אלמנה אחת.**
אם נהנית בכתיב: **אם נהנית.**
מאי טעמא יש בכתיב: **ומאי טעמא.**
קמי דיתמי בכתיב: **קמי יתמי.**
לארמלתא קשיא יש בכתיב: **לארמלתא, ואם איתא ליטבעה חוץ לבית דין, קשיא.**

לשוז

אישרשי
 משמעות המלה כאן ובמקומות אחרים — להרויח, ליהנות מדבר. ויש שרצו לומר שהיא בעיקרה אותה מלה המשמשת במובן של השרשה, השתרשות. כלומר, שהצמחים מכים שורשים וגדלים. ומכאן בהשאלה — כל דבר שעושה פירות ורווח.

משום חינא [חן] אקילו רבנן גבה [הקילו חכמים אצלה] שתיקנו כמה תקנות לגבי כתובה לטובת הנשים כדי להוסיף בכך חן לנשים, קא משמע לן [משמיע לנו] שלא כן בענין זה.

נאמר במשנה שנמנעו מלהשביעה את האלמנה, ושואלים: מאי טעמא [מה טעם] נמנעו? אילימא [אם] תאמר] משום מה שאמר רב כהנא, שאמר רב כהנא, ואמרי לה [ויש] אחרים] שאמר זאת רב יהודה אמר רב: מעשה באדם אחד בשני (בשנות) בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והניחתו את הדינר בכד של קמח, ובטעות אפאתו כפת עם הקמח, ונתנתו את הפת לעני בצדקה, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינר, אמרה ליה [לד]: יהנה (יועיל, יפעל) סם המות באחד מבניה של אותה אשה (כלומר, שלה) אם נהנית מדינרך כלום! אמרו: לא היו (עברו) ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת — כך נענש על טעותו, הנשבע על שקר — על אחת כמה וכמה. ושואלים תחילה לגופו של דבר: מאי טעמא איענשה [מה טעם] באמת [נענשה] הלא נשבעה באמת ולא נהנתה מן הדינר? ומשיבים: דאישתרשי [שהרוויחה] לה מקום דינר, שהרי במקום שתפס הדינר בעיטה לא נתנה קמח, ונמצא שבכל זאת היתה לה הנאה כלשהי מדינר זהב ושואלים: ואם כך הדבר, שנהנתה מדינר זהב, מאי [מה] פירוש] מי שנשבע באמת? והרי נתברר שדבריה אינם נכונים! ומשיבים: הכוונה היא כמי שנשבע באמת, שהרי כוונתה היתה לומר אמת. ומכל מקום בגלל טעות קלה — נענשה האשה עד כדי כך. ואפשר להבין מתוך מעשה זה שמפני שחששו שמה אף בגלל טעות יכול אדם להעניש כל כך על שבועתו, לכן אמרו במשנה שנמנעו מלהשביע את האלמנה. אולם, אי [אם] משום מה [סיבה זו], מאי איריא [מה שייך].

מדוע דווקא אלמנה? אפילו גרושה נמי [גם כן] לא הישבע, אלמה [מפני מה] אמר ר' זירא אמר שמואל: לא שנו אלא אלמנה, אבל גרושה משביעין אותה! ואם כן, מדוע לא יחששו גם בה? ומשיבים: אלמנה שאני [שונה] שחוששים אצלה יותר לשבועת שקר, ומדוע? דבהיא [שבאותה] הנאה דקא טרחה קמי דיתמי [שהיא טורחת לפני היתומים] שאין להם אב ומטפל, והיא עושה זאת במקומו אתיא לאורויי היתרא [באה להורות היתר לעצמה] במה שלקחה ונהנתה קצת מן הדברים, ויש חשש שחישבע לשקר, שתחשוב שמה שלקחה כבר החזירה ליתומים באופן אחר.

אמר רב יהודה אמר ר' ירמיה בר אבא: רב ושמואל דאמרי תרויהו [שאמרו שניהם]: לא שנו שאין משביעים את האלמנה אלא בבית דין שנשבעים בו שבועה חמורה, ומחזיק הנשבע חפץ של קדושה בידו ונשבע בשם ה', אבל חוץ לבית דין שאין זו דרך השבועה — משביעין אותה. ושואלים: איני [האמנם כך הוא?] והא [ההר"ר] רב לא מגבי [היה מנבה] כתובה לארמלתא [ולאחמנה] משום שנמנעו מלהשביעה, ומשמע שלא השביעה אף מחוץ לבית דין! ומשיבים: אכן קשיא [קשה]. בעיר סורא מתנו הכי [היו שונים כך] שכך היא דעת רב ושמואל. ואולם בעיר נהרדעא מתנו הכי [היו שונים כך]: אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא בבית דין,

עיונים

משום חינא רשי' מסביר שתיקנו תקנות שונות לטובת הנשים (להקל בגביית הכתובה וכיוצא באלה) כדי שיהיה חן האנשים בעיני הנשים ולא תימנענה מלהינשא. ובתורא כתב שכיון שאמרו חכמים שאשה רוצה להינשא יותר משהאיש רוצה לשאת, יש לפרש להיפך, שתקנו שתהיה כתובה בידי האלמנה, כדי שיהא לה חן בעיני הגברים וישאנה. ובשיטה פירש שהיה מקום לומר שיש לרחם על אלמנה, והשמיעה לנו המשנה שאין מרחמים בדין.

נמנעו מלהשביעה נראה שסברת הגמרא היתה מתחילה שמשום חומרת העונש שבשבועה לא רצו להשביע, כדי שלא יקרה מכשול ואסון על ידי כך. אבל מן הירושלמי משמע שנמנעו מלהשביע את הנשים משום שהיו מזוללות בשבועה ונשבעו לשקר, ולא סמכו על השבועה (וכן כתב הרמב"ם בפיה"מ ומפרשים אחרים). ומוסיף בירושלמי שהיתה אימת נדרים עליהם יותר מאימת שבועה, ומשום כך התקיטו שיהו מדרים אותה.

בשני בצורת יש שכתב כי מה שסופרו שהיה הדבר בשנות בצורת בא להסביר את צד ההלכה שבדבר, כי כבר אמרו בגמרא שכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, ולכן היתה צריכה לשלם בכל מקרה (גם אם נשבעה), אבל בשנות בצורת שאנשים שומרים את הקמח שמירה מעולה, דינר שבקמח שמור הוא היטב (עין יעקב). ואולי אפשר לפרש כי באו לטפר בשיבחה של אשה זו, שהיתה בכלל אשה צדקנית, שנתנה פת לעני בשנות בצורת, ובכל זאת נענשה משום שבועת שקר.

יהנה סם המות העירו ראשונים שאין בלשון זו לשון שבועה ממש, ולכן היו שאמרו שהוא כעין אָלָה, שמקבלת על עצמה. וביריד מסביר שמשם נשבעה, אלא שלא הביאו בגמרא את לשון השבועה במלואה. ורעביץ כתב שאולי היה בו זה קטן, ומפורש שבני הקטנים של אדם נענשים על מה שחוטאים הוריו בלשונם. לא היו ימים וכו' בתוס' (ד"ה לא היו) תהו: הרי אשה זו לא נשבעה במזיד לשקר,

משום חינא — שיהא חן האנשים בעיני הנשים, לינשא להם. יהנה — יועיל להמימו. דאשתרשי לה מקום דינר — נשמרה זו עיסה כעונו הדינר. שאס לא היה הדינר — היתה נותנת עוד עיסה נכרך. ומאי מי שנשבע באמת — האי לאו אמת הוא! כמי שנשבע באמת — דהא שוגגת היא. ומפני שעונש שבועה מרובה נמנעו מלהשביעה. אתיא לאורויי היתירא — דנדר מועט, וסברה שאין פריעון לה, שנשכר טורחה נוטלתו. חוץ לבית דין משביעין אותה — ששבעת הדיימין של מורה היא, ונקט ספר מורה נבדיל או תפילין, ומשניע לה נסח או כנינו, כדלשכחן נלחנה: "ש"ס נל ידן וגו' ולא שניעין כה" (בראשית כד), ועונשה מרובה. וחזן לניח דין — שבועה דרבנן, נקללת ארור, ולא נקיט מיד, ואין עונשה כל כך. לא מגבי כתובה — משום דנמנעו מלהשביעה. ואם איתא — ליטבעה חוץ לבית דין, ולגבייה כחזמה!

משום חינא אקילו רבנן גבה, קא משמע לן.
"נמנעו מלהשביעה". מאי טעמא? אילימא משום דרב כהנא, דאמר רב כהנא, ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב: מעשה באדם אחד בשני בצורת שהפקיד דינר זהב אצל אלמנה, והניחתו בכד של קמח, ואפאתו כפת ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: הבי לי דינר, אמרה ליה [לד]: יהנה סם המות באחד מבניה של אותה אשה (כלומר, שלה) אם נהנית מדינרך כלום! אמרו: לא היו ימים מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת — על אחת כמה וכמה. ושואלים תחילה לגופו של דבר: מאי טעמא איענשה [מה טעם] באמת [נענשה] הלא נשבעה באמת ולא נהנתה מן הדינר? ומשיבים: דאישתרשי [שהרוויחה] לה מקום דינר, שהרי במקום שתפס הדינר בעיטה לא נתנה קמח, ונמצא שבכל זאת היתה לה הנאה כלשהי מדינר זהב ושואלים: ואם כך הדבר, שנהנתה מדינר זהב, מאי [מה] פירוש] מי שנשבע באמת? והרי נתברר שדבריה אינם נכונים! ומשיבים: הכוונה היא כמי שנשבע באמת, שהרי כוונתה היתה לומר אמת. ומכל מקום בגלל טעות קלה — נענשה האשה עד כדי כך. ואפשר להבין מתוך מעשה זה שמפני שחששו שמה אף בגלל טעות יכול אדם להעניש כל כך על שבועתו, לכן אמרו במשנה שנמנעו מלהשביע את האלמנה. אולם, אי [אם] משום מה [סיבה זו], מאי איריא [מה שייך].

אמר רב יהודה אמר רב ירמיה בר אבא: רב ושמואל דאמרי תרויהו: לא שנו אלא בבית דין, אכל חוץ לבית דין — משביעין אותה. איני? והא רב לא מגבי כתובה לארמלתא! קשיא. בסורא מתנו הכי. בנהרדעא מתנו הכי: אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא בבית דין,

גגות מותרות, ומפרש שבועות שגגות — כדבר כהנא ורב אסי. דמשמע דמותרות, ואפילו עונש ליכא. ולא דמי לנשבע לבטל את המצוה דאיכא עונש שבועת שוא, דהתם מיבעי לן תרי קראי, אחד למיפטר שוגג מקרבן ואחד למיפטר מזיד ממלקות, וכשפטר שוגג — לגמרי פטרו מעונש ומקרבן, והוא הדין גבי "האדם בשבועה" פרט לאנוס — דפטור לגמרי! ויש לומר: דהכא גבי פקדון הוה לה להזהר יותר, לשמרו היטב, והוה לה לאסוקי אדעתא שתבא לדי שבועה.

דמוריא היתרא — ולכן נמנעו מלהשביעה, שעונש שבועה מרובה, אלא בהדרה דלא חמיר כולי האי. והשתא בזמן הזה תקנו לקבל חרם במקום שבועה, שלא יהא העונש גדול כל כך.

לא שנו אלא בבית דין — פירש בקונטרס: דחמירא, משום דהוויא באנקוטי חפצא, ואיכא עונש טפי. והא דאמר ב"הכותב" (כתובות פח, א): אי פקח הוא מיייתי לה לידי שבועה דאורייתא — לא כמו שפירש בקונטרס (שם) דנפקא מינה בין דאורייתא לדרבנן לענין אנקוטי חפצא, דאפילו שבועה דרבנן הוויא באנקוטי חפצא, כדפירש בקונטרס בעצמו כאן. אלא יש לחלק בין דאורייתא לדרבנן כמו שפירש בערוך, דשבועה דאורייתא הוויא בכבוי נרות. ועוד בריש "שבועת הדיינים" (שבועות מא, א) מפרש חילוק בין דאורייתא לדרבנן (ובהיא פירקא מפרש מאי איכא בין שבועה דאורייתא לדרבנן, והתם לא מידכר חילוק דכבוי ולאנקוטי חפצא).

אלא טעתה, והשבעה כוונתה שמתחילת טעות ושיבחה אינה נחשבת כשבעת שווא, דבר זה נחשב לאנוס בשבועה, ואין נענשים עליו! ורצו לומר שאולי אין חיוב קרבן על כך, אבל יש בו משום שבועת שווא. ובסיכום כתבו כי היה עליה להעלות על דעתה שתצטרך להישבע ולהזהר יותר בשמירה, ומשום כך אין היא נחשבת אנטה ממש דבר. וכן כתבו עוד ראשונים.

חוץ לבית דין ומסביר רשי' שיש הבדל בין רוכי השבועה בבית דין ובחוץ. שבבית דין צריכה להישבע בשם, ובנקיטת חפץ (שמחזיקה חפץ קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, בידה ונשבעת עליו), ואילו בחוץ נשבעת שלא בשם, ולא בנקיטת חפץ, ואין עונש שבועה זו מרובה כל כך. ובשיטה שואל: אם כן, מדוע לא יתקנו שישביעה בית דין כמו בחוץ, כלא בנקיטת חפץ ובדרך שתיקנו שבתירי בבית דין? ויש שאמרו שבאמת אפשר לעשות כן, אלא נקט רק בדרך הנהוגה. ויש שאמרו שאין ענין בין בית דין, שמה יבואו לטעות ולחשוב שכך היא דרך השבועה בבית דין. ויש שתיירץ שנדר חמור יותר בעיני האשה, כי אם נדרה דבר תצטרך לנהוג בו איסור כל ימי חייה, מה שאין כן בשבועת שאיסורה הוא רק פעם אחת (חבר בן חיים), והרי זה מעין דברי הירושלמי שהובאו לעיל.

אורה ההלכה
גרושה משביעין אותה גרושה התובעת כתובתה ומשביעים אותה — משביעים אותה בבית דין. וכדברי שמואל. (רמב"ם ספר נשים הלכות אישות פט"ו ה"טז. שו"ע אה"ע צ"ב, ב.)
חוץ לבית דין משביעין אותה אף כאשר אין משביעים אלמנה הבאה לגבות כתובתה, הרי זה בבית דין, אבל חוץ מבית דין משביעים אותה. (רמב"ם שם ה"י"ח. שו"ע שם סעיף יט.)

וליאדרה — כדמנן: נודרת לימומים כל מה שירצו. קילי נדרי — קליס היו נדרים צניינים לענור עליהם, הלך לא סמינן אנדה לאנזויה. בקופצת — האילן וקפלה ונשענה — הרי נשענה וגובה. אין לה מזונות — מעמה, דגליה דעמה דעני לאינסוני, ואילו לא אחי כהנה אלף "כל ימי מיגר ארמולותן צניי" שהיא אלמנה, בשניל כנודו. הפכו לכורסיה ותוצוה — הפכו כסאו וזקפוהו, כדי שמתקיים הקללה כצק. פירושו אחר: הפכו לכורסיה = משפל גדולמו. כבי תרי דיינת לי — כרז דלא מגני כחוצה, וכשמואל להפסיד מזונות. עד כאן. לא אפרק מחולשא — לא נזול מלפא לדי חולי. אדרה בבית דין — כל מה שירצו ימומים. וליפול באודני — מפן אמי שיטמע הקול נאזני, שהוגנה כחוצה צניי. דבעינן דאיעביד בה מעשה — כשמואל רבי, להוציא מלנן של תלמידיו של רב, כגון רב הונא וביית דינו, שלא היו מגנין כחוצה אלמנה. אבל גרושה משביעין — דלא טרחא קמיהו, ולא מורא הימירא. וגרושה — לא סגי בהדירה? נממיה. והא שלחו מתם — האשה מנבל הימה, והלכה היא ובעלה לארץ ישראל וגרשה שם, ותבעמו כחוצה, ועשו לה פסק דין על נכסיו שנצטב. דמתקרי איה מרי — כן הימה מימכו. ונודרת ואוסרת כל פירות שבעולם עלה — אס קנלה מכתומה. אלא גלופקרא = *קוט"א. וממשלות — ספר משלי.

תוספות

ונודרת ואוסרת פירות שבעולם עליה של קיבלה מכתומה כו' — לא גרסינן "כל פירות". דאף על גב דנדר חייל אף על דבר שאינו יכול לקיים, כדאמר בפרק שני דנדרים (טו,א) גבי "קונס עיני בשינה", דפרק: ואי לא יהיב שיעורא למילתיה מי שבקינן ליה עד דעבי באיסור "בל יחלי" והרי אמר רבי יוחנן: "שבעה שלא אישן שלשה ימים" — מכין אותו, וישן לאלתר! והא דנדרי הבאי מותרים, כדאמר בפרק שלישי דנדרים (כד,ב) — לאו משום דאסר עצמו במה שאינו יכול לקיים, כגון דאמר "יאסרו כל הפירות שבעולם עלי אם לא אריתי גמל פורח באויר ונחש כקורת בית הבד", אלא לפי שאין דעתו לומר ממש גמל, ולא ממש כקורת בית הבד, אלא מה שהוא טרוף בגבו מאד ומשונה משאר נחשים קורא "כקורת בית הבד", וחיל גדול מאד שראה קורא "כעולי מצרים". אינו אומר כן אלא להחזיק דבריו. ודוקא שבעות הבאי אסור מדרבנן, דהחמירו משום דכתוב בה "לא ינקה", אבל נדרי הבאי, ואפילו לא אמר "כל הפירות", אלא אסר עליה חד פירא — שרי בנדר, ואין חילוק בין כל פירות ובין חד פירא. מכל מקום הכא לא גרסינן "כל פירות". דאף על פי שעוברת לאלתר ב"בל יחלי" אם קבלה מכתומה, כיון דמשם ואילך לא מיתסרא, כדאמר: מכין אותו וישן לאלתר — אינה חוששת, והואיל ואינה עומדת באיסור כל ימיה, כדמפרש בסמוך. ואם תאמר: בפרק בתרא דנדרים (פט,ב), דאמר: ההוא גברא דאמר "תיתיסר דעלמא עליו אי נסיבנא איתתא עד דלא תנינא הלכתא" כו', ואתא רב אחא ושבשיה ואנסביה איתתא ושרקיה טינא כדי שלא יהנה מן העולם — מה מועיל מאי דשרקיה? דכי אנסביה מיד עבר, כיון שאין יכול בסוף לקיים! ויש לומר: דדוקא בשעה שנדר, אם אי אפשר לו לקיים — עובר לאלתר, אבל התם בשעה שנדר — היה יכול לקיים, דאפשר לו שלא ישא. אף על גב דכי אנסביה אין יכול לקיים — אינו עובר לאלתר עד שיהנה.

אבל חוץ לבית דין — משביעין אותה. ורב אמר: אפילו חוץ לבית דין נמי [גם כן] אין משביעין אותה. ומסבירים: רב לטעמיה [לטעמו] הולך, לשיטתו, שכן רב לא מגבי [היה מגבה] כלל כתובה לארמלתא [זאלמנה]. ושואלים: וליאדרה [ושידיר אותה] את האלמנה במוקד שבעה וליגבייה [ושיגבה אותה] את הכתובה, כמו שאמרו במשנה שתייה נודרת ליתומים במקום שבעה! ומשיבים: בשני [בשנותיו, בזמנו] של רב קילי נדרי [היו קלים הנדרים] בעיני הבריות ורב חשש שמתוך הזלזול בנדרים עלולות הנשים לנדר נדרי שווא, ונמצאות הן עוברות על איסור והיתומים מפסידים את המגיע להם. מסופר, ההיא דאתא לקמיה [אשה אחת אלמנה שבאה לפני] רב הונא וביקשה להיפרע כתובתה מהיתומים, אמר לה: מה אעביד לך [אעשה לך], שכן רב לא מגבי [היה מגבה] כתובה לארמלתא [זאלמנה]. אמרה ליה [לו] האלמנה: מידי הוא טעמא [מהו הטעם] שלא להגבות כתובה — אלא דלמא נקיטנא מידי [שמא לקחתי משהו] מכתובתי, נשבעת אני חי ה' צבאות אם [שלא] נהייתי מכתובתי כלום! אמר רב הונא: מודה רב בקופצת ונשבעת, שאף על פי שאמרו שלא תישבע לכתחילה, מכל מקום אם נשבעה סומכים על כך ותגבה כתובתה. ועוד מסופר: ההיא דאתא לקמיה [אשה אחת אלמנה שבאה לפני] רבה בר רב הונא לתבוע כתובתה, אמר לה: מאי אעביד לך [מה אעשה לך], שכן רב לא מגבי [היה מגבה] כתובה לארמלתא [זאלמנה]. ואבא מרי [ואבי מורי] לא מגבי [היה מגבה] כתובה לארמלתא [זאלמנה]. אמרה ליה [לו]: אם כן הב [תן] לי מזוני [מזונות] שאוכל מנכסי בעלי כל עוד איני נישאת לאחר. אמר לה: מזוני נמי לית לך [מזונות גם כן אין לך], שכן אמר רב יהודה אמר שמואל: התובעת כתובתה בבית דין — אין לה מזונות מאותה שעה, שלא הבטיח לה הבעל מזונות בזמן אלמנותה אלא כל זמן שהיא נמנעת מלהינשא לאחר. וכיון שתובעת כתובתה —

משמע שרוצה עכשיו להינשא. כעסה האשה ואמרה ליה [לו]: אפכוה לכורסיה [שיתהפך כסאו] כלומר, שירד מגדולתו, כבי תרי עבדא [כשתי דעות חלוקות הוא עושה] לי! ומפני שחשש רבה בר רב הונא מן הקללה, הפכוה לכורסיה [הפכו כפועל את הכסא] על פניו ותרוצה [והעמידו אותו] כדי שתתקיים הקללה בכך באופן מילולי, ואפילו הכי [כך] לא אפרק מחולשא [ניצל מחולשה, מחולי] בגלל קללה זו. באותו ענין מסופר, אמר ליה [לו] רב יהודה תלמידו של שמואל, לרב ירמיה בראה [מבירי]: במקרה שבאה אלמנה אדרה [הטל עליה נדר] בבית דין ואשבעה [והשבע אותה] חוץ לבית דין, וליתי קלא וליפול באודני [ושיבוא הקול ושיפול באודני] שאני רוצה לשמוע שנעשה הדבר, דבעינא כי היכי דאעביד בה [שאני רוצה שאעשה בזה] מעשה להגבות כתובה לאלמנה, ולהוציא מדברי תלמידי רב שאין מגבים כלל כתובה לאלמנה.

גופא [וגופה] של ההלכה ששינו במשנתנו שאין משביעים בבית דין אלמנה שבאה לגבות כתובתה מיתומים, אמר ר' זירא אמר שמואל: לא שנו אלא אלמנה, אבל גרושה — משביעין אותה, שואלים: ואם כן יוצא שגרושה דאדרה [שרק הדירו אותה בנדר] ולא השביעה לא מועיל הדבר, ואינה גובה כתובה על סמך הנדר? והא [והרי] שלחו מתם [משם, מארץ ישראל] מכתב זה של פסק דין: "איך פלוניא [פלונית] בת פלוני קבילת גיטא מן ידא [קייבלה גט מידו] של אחא בר הידיא דמתקרי [שנקרא] איה מרי, ונדרת ואוסרת [ונדרה ואסרה] פירות שבעולם עלה [עליה], אם לא קבילת [קייבלה] מכתובתה אלא גלופקרא [מעיל] אחד, וספר תהלים אחד, וספר איוב, וממשלות [ספר משלי] שהיו בלואים,

גופא [וגופה] של ההלכה התובעת כתובתה בבית דין אלמנה ניונות מנכסי היורשים כל זמן אלמנותה כשאינה נוטלת כתובה. ומשנתבא לתבוע כתובתה בבית דין שוב אין לה מזונות, וכדברי שמואל. [רמב"ם שם פ"ח ה"א. שו"ע שם צ"ג, ג' ושם סעיף ה']

מסורת הש"ס ג. ירושלמי גיטין פ"ה ה"ג (בשנינו). ד. כתובות נד,א. ערכין כב,א. ירושלמי כתובות פ"יא ה"ב. וראה שם סוטה פ"ג ה"ד. שם ב"ב פ"ט ה"א.

גרסות

הפכו לכורסיה יש בבתי: ליהפכוה לכורסיה. עבדא לי יש בבתי: עבדת לי ויש: דיינת לי. וליפול באודני בב"ח וכן בבתי: ובמקורות: וליפול באודני. דבעינא כי היכי בבתי: ועוד: דבעינא. ואסרה פירות יש בבתי: ובמקורות: ואסרה כל פירות.

גלופקרא יש במקורות: גלופקראין וגם: גלופקראין. וספר תהלים — וממשלות יש בבתי: וספר תורה אחד וספר תהלים ואיוב ומשלי.

לשון

גלופקרא משמעות המלה נמסרה גם על ידי הגאונים והיא שמיכה, או בגד ומצע העשויים מכד צמר עבה. לבני מקור המלה יש השערות שונות. יש שגזרוה מן היוונית γυαφάλιον (גנפליון) במשמעות גיזת צמר. ויש שראו מקורה (בהשוואה לגרסות אחרות) בלטינית cervicarium שמשמעו כר, מצע.

גופא [וגופה] של ההלכה התובעת כתובתה בבית דין אלמנה שבאה לגבות כתובתה מיתומים, אמר ר' זירא אמר שמואל: לא שנו אלא אלמנה, אבל גרושה — משביעין אותה, שואלים: ואם כן יוצא שגרושה דאדרה [שרק הדירו אותה בנדר] ולא השביעה לא מועיל הדבר, ואינה גובה כתובה על סמך הנדר? והא [והרי] שלחו מתם [משם, מארץ ישראל] מכתב זה של פסק דין: "איך פלוניא [פלונית] בת פלוני קבילת גיטא מן ידא [קייבלה גט מידו] של אחא בר הידיא דמתקרי [שנקרא] איה מרי, ונדרת ואוסרת [ונדרה ואסרה] פירות שבעולם עלה [עליה], אם לא קבילת [קייבלה] מכתובתה אלא גלופקרא [מעיל] אחד, וספר תהלים אחד, וספר איוב, וממשלות [ספר משלי] שהיו בלואים,

שיטת רב יהודה בריוק לשיטת שמואל רבו. אבל הוא סבור כי אפשר לפרש שיעשה בה את שני הדברים, כי על דבר אחד בלבד היה חושש שמא תולול ותעבור, אבל חשב שלא תעבור גם על הנדר וגם על השבעה. פירות שבעולם הוסי' (ובעקבותיהם רוב הראשונים) מסבירים שהכוונה היא למין אחד או למינים אחרים של פירות, ולא כגרושה "כל פירות". לפי שאין אדם יכול לקיים נדר זה, וכל נדר שאי אפשר לקיימו אינו חל, אלא מלקים את הנדר אותו, ומתירים אותו מיד. גלופקרא רוב המפרשים (רש"י וכן בערך וכן בשם הגאונים) מסבירים שהוא מין שמיכה או מעיל עבה. ויש שפירש שהוא מטפחות הידים (שיטה).

אורה ההלכה התובעת כתובתה בבית דין אלמנה ניונות מנכסי היורשים כל זמן אלמנותה כשאינה נוטלת כתובה. ומשנתבא לתבוע כתובתה בבית דין שוב אין לה מזונות, וכדברי שמואל. [רמב"ם שם פ"ח ה"א. שו"ע שם צ"ג, ג' ושם סעיף ה']

גופא [וגופה] של ההלכה התובעת כתובתה בבית דין אלמנה ניונות מנכסי היורשים כל זמן אלמנותה כשאינה נוטלת כתובה. ומשנתבא לתבוע כתובתה בבית דין שוב אין לה מזונות, וכדברי שמואל. [רמב"ם שם פ"ח ה"א. שו"ע שם צ"ג, ג' ושם סעיף ה']

* קוט"א מן הצרפתית העתיקה cot שפירושה שמלה, כתונת.